

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ในจังหวัดปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำเสนอสรุปผลการวิจัยที่สำคัญ เป็น 3 ข้อได้แก่ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

1.1.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

1.1.3 เพื่อศึกษาแนวโน้มบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ควรเป็นไปในอนาคตในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

1.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มประชากรที่เป็นเป้าหมาย ภายในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีจำนวน 12 อำเภอ คือ อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอหนองจิก อำเภอยะหริ่งอำเภอ ยะรัง อำเภอปะนาเระ อำเภอสาบบุรี อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอแม่ลาน อำเภอไม้แก่น อำเภอกะป้อ อำเภอทุ่งยางแดง และอำเภอมาบอ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชน ในฐานะลูกบ้านของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยเลือกแบบเจาะจงจากบุคคลที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ มีผลงานโดดเด่น เป็นผู้ที่ มีบทบาทในสังคม ชวบ้านให้การยอมรับนับถือ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ ข้าราชการผู้ทำหน้าที่กำกับ ดูแลการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ โดยเลือกจากบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปี เป็นบุคคลที่มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 16 คน โดยให้กระจายครอบคลุมทั้ง 12

อำเภอ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีแนวการสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้การสังเกตการณ์ (Observation) ของผู้วิจัยในฐานะเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ในพื้นที่มาเข้าร่วมด้วย โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง และนำเอาทฤษฎีมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ข้อ 1 บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

ความไม่เข้าใจของรัฐ และสังคม ต่อความแตกต่างในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในด้านศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรมและภาษา หลักศรัทธาและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของชุมชนทำให้เกิดช่องว่างในการสื่อสารการรับรู้ในสิ่งต่างๆ มีความเข้าใจที่แตกต่างกันซึ่งอาจเกิดปัญหาความเข้าใจผิดจนนำไปสู่ความขัดแย้งในเชิงวัฒนธรรม เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้แสดงบทบาทแก้ไขปัญหาในฐานะเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ปกครอง ดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือและยอมรับการกระทำของคนในหมู่บ้าน สามารถชักนำคนในหมู่บ้านได้เพื่อป้องกันการใช้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สร้างความขัดแย้ง บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้ถูกยอมรับและยึดถือในลักษณะที่ผูกติดอยู่กับการกิจของรัฐเป็นสำคัญ จนมีลักษณะคล้ายคลึงกับข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นมีลักษณะของความเป็นผู้นำชุมชนตามธรรมชาติอยู่ในพื้นที่ หากแต่สถานภาพของความเป็นผู้นำชุมชนและผู้ปกครองลูกบ้าน จะอยู่ภายใต้กรอบของอำนาจรัฐและภารกิจหน้าที่ที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีอยู่ตามกฎหมาย มีบทบาทในการสอดส่อง ป้องกันปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด รวมถึงอบายมุขต่างๆ มิให้มีในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงความรุนแรงของปัญหาที่นำไปสู่ความแตกแยกในพื้นที่ต่อไป เมื่อเกิดความขัดแย้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ต้องไกล่เกลี่ยหาข้อยุติความขัดแย้ง การใช้กฎหมายหมู่บ้าน “สุกมปากัด” ในการตัดสินปัญหาตามวิถีชีวิตของมุสลิม รวมถึงการให้ความสำคัญกับเครือข่ายชุมชนศรัทธาหรือ “กัมปงตักวา” ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในหมู่บ้านต้องมีการสร้างองค์กรผู้นำและประชาชนที่เข้มแข็ง ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) และตัวแทนผู้นำองค์กรชุมชน

ในการศึกษาถึงภารกิจหน้าที่ต่างๆ ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ต้องรับผิดชอบ สามารถแจกแจงภารกิจเหล่านี้ออกเป็น กลุ่มภารกิจได้ 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง การกิจในฐานะเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ ประกอบไปด้วย การกิจต่างๆ ได้แก่ การรายงานปัญหาและความเดือดร้อนแก่ทางราชการ, ระวังและป้องกัน อาชญากรรม, งานสำรวจสำมะโน, การทะเบียนและจัดเก็บข้อมูล, ช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัย, ชี้แจงประกาศนโยบาย และกฎหมายแก่ลูกบ้าน, อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ทาง ปกครองของรัฐในการเข้าไปทำงานในท้องที่, อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่จากส่วน ราชการอื่นๆในการเข้าไปทำงานในท้องที่, งานสำรวจและจัดเก็บภาษีการกิจที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยัง มีบทบาทจัดทำอยู่ค่อนข้างมาก ได้แก่ ชี้แจงประกาศ นโยบายและกฎหมายแก่ลูกบ้าน และอำนวย ความสะดวกและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ทางปกครองของรัฐในการเข้าไปทำงานในท้องที่

กลุ่มที่สอง การกิจในฐานะผู้นำชุมชนและการให้บริการลูกบ้าน ประกอบ ไปด้วยภารกิจต่างๆ ได้แก่ อำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ลูกบ้าน, เจริญและใกล้ชิดข้อ จัดแย้งภายในชุมชน, อบรมและตักเตือนลูกบ้าน

กลุ่มที่สาม การกิจในฐานะผู้สนับสนุนหน่วยราชการและองค์กรอื่นๆ ประกอบไปด้วยภารกิจต่างๆ ได้แก่ งานสาธารณสุขและป้องกันโรคติดต่อ, ส่งเสริมการ เกษตรกรรมและพัฒนาอาชีพ, ดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, งานส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม ท้องถิ่น, ส่งเสริมการศึกษาและศาสนา, งานส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของลูกบ้าน, สนับสนุนการทำงานของรัฐวิสาหกิจ (เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์) สนับสนุนการทำงานของ องค์กรปกครองท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น, สนับสนุนการทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การเป็นผู้นำชุมชนและผู้ปกครองลูกบ้าน ในการให้ลูกบ้านมีความรักความ สามัคคี เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นภายในและนอกหมู่บ้าน นำไปสู่การ ทำความเข้าใจและให้ราษฎรมีทัศนคติที่ดีกับทางราชการ สร้างจิตสำนึกให้ลูกบ้าน ให้รักบ้านเกิด สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านรวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและ ประเพณีในท้องที่ เพื่อเป็นปัจจัยให้หมู่บ้านสงบเรียบร้อย ไม่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดการ ผลักดันหมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างงานในหมู่บ้าน โดยอาศัยการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันเป็น เครื่องเชื่อมความสามัคคี แทนที่การแบ่งอำนาจและการใช้อำนาจซึ่งมักทำให้เกิดความขัดแย้ง ความ ขัดแย้งระดับชาติจะแก้ไขได้ก็ด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคี และพึ่งตนเองได้

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้นำชุมชนและ ผู้ปกครองลูกบ้าน จะอยู่ภายใต้กรอบของอำนาจรัฐและภารกิจหน้าที่ที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีอยู่ตาม กฎหมาย ตามอำนาจการปกครองบังคับบัญชาเกี่ยวกับการใช้รูปแบบแห่งอำนาจของผู้นำในอุดมคติ ของ Max Weber (ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา. 2539 : 46-47) ดังนี้

1. รูปแบบการใช้อำนาจเฉพาะตัวหรือแบบที่อาศัยบารมี (Charismatic Domination) ผู้นำแบบนี้จะอาศัยบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวหรือบารมีที่มีอยู่ในตัวเป็นปัจจัยสำคัญในการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาทั้งหลายมีความเชื่อมั่นเลื่อมใสศรัทธาในตัวเขา ขอมรับ ขอมเชื่อถือและขอมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งคำบัญชาและความต้องการของผู้นำด้วยความเต็มใจ ด้วยความจงรักภักดีต่อผู้นำ ในภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ต้องอาศัยความเป็นผู้นำและความเป็นที่เชื่อถือของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง การว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน เป็นต้น ภารกิจในด้านนี้ก็ต้องอาศัยสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีลักษณะเฉพาะตัวสูง

2. รูปแบบการใช้อำนาจแบบประเพณีนิยม (Traditional Domination) ผู้นำแบบนี้จะได้อำนาจมาจากความเชื่อถือและจารีตประเพณีดั้งเดิม หรือสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ผู้ตามขอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำประเภทนี้ เพราะเห็นว่าเขาเป็นหัวหน้าที่ต้องตามจารีตประเพณี ถ้าไม่ทำตามก็จะเป็นการขัดต่อความเชื่อถือหรือประเพณีปฏิบัติ ดังนั้น ผู้นำแบบนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นเจ้านาย ถ้าเจ้านายสั่งการใดๆ ภายใต้กรอบของจารีตประเพณีแล้วผู้ตามจำต้องปฏิบัติตาม เพราะความเชื่อถือในสถานภาพในทางสังคมของผู้นำในสังคมที่มีผู้นำแบบนี้ กลไกการบริหารที่เหมาะสมก็คือ ระบบศักดินา หรือระบบเจ้าขุนมูลนาย (Feudal หรือ Patrimonial) ซึ่งในชนบทของไทยเราแต่เดิมนั้นมีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกันเป็นกลุ่มในแต่ละกลุ่มก็มีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในกลุ่มอย่างใกล้ชิด ต่อมาเมื่อประชาชนเพิ่มจำนวนมากขึ้นปัญหาต่างๆ ก็มีมากตามมา ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไปทำให้อยู่ร่วมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะต้องเป็นผู้รักษากฎหมายให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ ทำให้อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในตำบล หมู่บ้านเกือบทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้ำท่วม ฝนตก ฝนแล้ง เกิดศัตรูพืช โจรขโมย ฯลฯ ล้วนเป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องคอยช่วยเหลือดูแลทั้งสิ้น ในการปกครองระดับตำบล หมู่บ้านนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ได้รับเลือกจากราษฎรให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขราษฎร นอกจากนั้นในฐานะที่กำนันก็ดี ผู้ใหญ่บ้านก็ดี เป็นบุคคลที่อยู่ในท้องที่รู้จักคุ้นเคยกับสภาพท้องที่ และรู้ความต้องการ รู้ปัญหาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหา ปัดเป่าความเดือดร้อนแ่ราษฎรและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่นในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎร

3. รูปแบบอาศัยอำนาจตามกฎหมาย (Legal Domination) ผู้นำแบบนี้ได้อำนาจมาจากกฎหมายผู้ตามยอมทำตามเพราะเห็นว่าผู้นำนั้นเป็นผู้ที่มาดำรงตำแหน่งอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ใช่เป็นผู้ที่มาเป็นผู้นำเพราะอาศัยจารีตประเพณีหรืออำนาจบารมีส่วนตัว เพราะฉะนั้นผู้ตามจึงต้องยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งคำบัญชาของผู้นำ โดยถือเป็นหน้าที่ที่ตนเองต้องทำตามกฎหมายด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แล้ว ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่กำหนดให้อำนาจหน้าที่ไว้จนอาจกล่าวได้ว่าตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาท ภารกิจ อำนาจหน้าที่กว้างขวางครอบคลุมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสามารถใช้บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการแก้ไขปัญหา ในฐานะเป็นคนในพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากราษฎร มีความรู้ ความเข้าใจปัญหาในหมู่บ้านได้ดีสามารถปฏิบัติตนในการป้องกันและปราบปรามปัญหาที่เป็นบ่อเกิดความแตกแยกได้ ดูแลรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนตลอดจนป้องกันและระงับเหตุร้าย การรายงานเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้านให้อำเภอทราบ คอยปิดเป่าความเดือดร้อนแก่ราษฎรและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่น รวมทั้งทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างราษฎรกับทางราชการ ในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎร ซึ่งการที่จะเดินไปสู่จุดหมายได้จะต้องเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง

1.3.2 ข้อ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

ปัจจัยด้านลบ บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภารกิจที่ได้รับมอบหรือเป็นลักษณะของงานที่ส่วนราชการต่างๆ มอบให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปฏิบัติ ทำหน้าที่ในส่วนของการเป็นกลไก ในการเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการกับประชาชนในการแก้ไขปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในรอบแปดปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี 2547) เป็นต้นมา มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การแสดงบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี พบว่าสถานการณ์ความสงบในพื้นที่ที่ยืดเยื้อและเรื้อรัง เกิดผลกระทบต่อในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ปัญหาในพื้นที่ที่ทับซ้อน อาทิ ยาเสพติดอาชญากรรม ผลประโยชน์ การทุจริตคอร์รัปชันของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในส่วนภูมิภาค ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมีหน่วยงานด้านรักษาความไม่สงบในพื้นที่หลายหน่วยงาน และส่วนราชการที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ระบบการทำงานที่มุ่งปริมาณมากกว่า

คุณภาพและผลลัพธ์ เป็นเพียงเพื่อผลาญงบประมาณเท่านั้นเอง ทำให้ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยเสียระบบความรู้สึกที่ประชาชนอยากมีส่วนร่วมได้ค่อยๆ หดหายไป อีกทั้งการแก้ปัญหาค่านิยมเชิงสังคมจิตวิทยา ก็กลับสุดโต่ง มุ่งชนะใจประชาชน ด้วยวิธีการสงเคราะห์ด้วยโครงการประชานิยม และกิจกรรมมากมาย ที่มุ่งแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยใช้เงินเป็นตัวตั้งซึ่งส่วนใหญ่จะทำงานแบบเร่งรีบ รายงานภาพและตัวเลขตามขั้นตอน แต่ไม่มีความต่อเนื่องทำให้ประชาชนอ่อนแอ รวมทั้งความไม่เป็นเอกภาพในเชิงการบริหารเพราะภาคส่วนราชการยังทำงานแบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการทั้งงบประมาณและบุคลากร ต่างฝ่ายต่างคิด ต่างฝ่ายต่างทำผลกระทบสุดท้ายตกอยู่กับประชาชน และก็ไม่ได้ชนะใจประชาชนใดๆ ทั้งสิ้น กลับเพิ่มความไม่น่าเชื่อถือด้วยซ้ำไป ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงและไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ระหว่างประชาชนด้วยกันเอง และระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับองค์กรต่างๆ ทำให้เกิดช่องว่างให้ผู้นับประสงค์ไม่สามารถก่อเหตุได้อย่างง่ายดาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งในพื้นที่ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการคลี่คลายมากขึ้น

ปัจจัยด้านบวก อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่กฎหมายกำหนดบทบาทในด้านการอำนวยความสะดวก แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเป็นคณะกรรมการศูนย์อำนวยความสะดวกในระดับตำบล ทำให้มีหน้าที่โดยตรงในการไกล่เกลี่ยกรณีเกิดความขัดแย้งขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน ในฐานะประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) เพื่อขับเคลื่อนนโยบายหรือข้อราชการให้บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจนแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของชาวบ้าน การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของราษฎรในหมู่บ้านในตำบล มีหน้าที่ในการสร้างความสมานฉันท์ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการนำความเดือดร้อนของพี่น้องประชาชนไปสู่ส่วนราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในการที่ประชาชนไปรับบริการติดต่อกับราชการ ขณะเดียวกันก็จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่ไปติดต่อกับราชการในพื้นที่ รวมถึงกฎหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมือง จัดประชุมราษฎรในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง มีหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่พี่น้องประชาชน นอกจากนี้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับการร้องขอจากส่วนราชการต่างๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเปรียบเสมือนว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ของทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่ประจำอยู่ในทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน ในสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดปัตตานีย่อมจะมีการก่อเหตุร้ายได้มากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจึงเปรียบเสมือนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หากกรณีมีการพบเห็นโจรผู้ร้ายเข้ามาในพื้นที่ก็ให้

ผู้ใหญ่บ้านแจ้งกำนัน กำนันก็แจ้งอำเภอ หรือกรณีพบการกระทำผิดซึ่งหน้าเกี่ยวกับการตีชิงวิ่งราว สามารถจับตัวผู้กระทำความผิดได้ก็ส่งให้อำเภอและส่งต่อไปยังตำรวจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย มีบทบาทตาม อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ กำหนดไว้เป็นหลัก ได้แก่ การตรวจตรา รักษา ความสงบเรียบร้อยภายในตำบล ด้านการป้องกันอันตราย รักษาความปลอดภัย ด้านอาวุธสงคราม ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้บังคับหมวด ชรบ. มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา ควบคุม กำกับดูแลและให้ การสนับสนุนการปฏิบัติงานของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ในเขตพื้นที่หมู่บ้าน ตาม นโยบายของทางราชการ ให้ดูแลความสงบเรียบร้อย

การปฏิบัติงานจริงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้น จำต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม หรือองค์กรใดเป็นสำคัญ โดยรูปแบบของการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นไปทั้งในรูปของ การสั่งการและการขอความร่วมมือ นายอำเภอและเจ้าหน้าที่ทางปกครองอื่นๆ ถือได้ว่าเป็น “ผู้ร่วมงาน” ที่สำคัญที่สุดของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้ การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมักจะปรากฏในรูป ของการสั่งการและชี้แจงเพื่อขอความร่วมมือในการจัดทำภารกิจต่างๆ ซึ่งก็สอดคล้องกับจารีตของ ความสัมพันธ์ที่มีมาอย่างช้านานนั่นคือ การปกครองท้องที่ผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเปรียบเสมือนกับ ส่วนขยายของการปกครองส่วนภูมิภาค ซึ่งจากการสัมภาษณ์ทั้งในส่วนของนายอำเภอ ข้าราชการ ทางปกครอง และกำนันผู้ใหญ่บ้าน ก็ยืนยันความข้อนี้ได้เป็นอย่างดี โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนำ ภารกิจจากข้อสั่งการของอำเภอที่ประสานความร่วมมือและการชี้แจงสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐ และประชาชนนั่นเอง สำหรับหน่วยงานราชการอื่นๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, และกลุ่มหรือ องค์กรของชาวบ้าน จะเป็นผู้รับบริการในระดับรองลงมา กล่าวสำหรับหน่วยงานราชการอื่นๆ เป็น การเฉพาะพบว่า จะเข้ามามีบทบาททำงานโดยอาศัยความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมากขึ้นเรื่อยๆ กระนั้นก็ดี การขอความร่วมมือจากส่วนราชการอื่นๆ ก็จำต้องกระทำผ่านนายอำเภอเป็นผู้ พิจารณาส่งเรื่องต่อไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงอาจทำให้ข้อมูลที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่านายอำเภอ เป็นผู้สั่งการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจัดทำภารกิจต่างๆ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้สะท้อนให้เห็นว่า ปริมาณงานเป็นจำนวนมากที่สั่งการผ่านนายอำเภอ มักจะเป็นงานขอความร่วมมือจากภารกิจของ กรมการปกครอง และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) อาทิ การรักษาความ สงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โครงการช่วยเหลือและพัฒนาในด้านต่างๆ ข้อมูลที่ได้จากฝ่ายกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ ทหาร ตำรวจ มีการ พึ่งพาและอาศัยกำนันผู้ใหญ่บ้านในการทำงานอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วน ตำบล (อบต.) กำนันผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาทสูงมาก โดยเฉพาะบทบาทในการให้คำปรึกษา หรือการจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ และการระดมความร่วมมือจากชาวบ้าน

1.3.3 ข้อ 3 แนวโน้มบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ควรเป็นไปในอนาคตในการ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารปกครองพื้นที่ได้ด้วยตนเอง การมุ่งกระจายอำนาจทั้งในด้านอำนาจทางการเมือง อำนาจหน้าที่ทางการบริหารปกครอง ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการกิจการสาธารณะต่างๆ ภายในพื้นที่ของตนได้อย่างอิสระ ดูเหมือนว่าจะกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่มากนัก นั่นคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทใน “งานพัฒนา” ส่วนกำนันผู้ใหญ่บ้านควรจะมีบทบาทใน “งานปกครอง” ซึ่งกฎหมายเปิดช่องทางให้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกขององค์การปกครองท้องถิ่น อยู่เสมอๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล เป็นต้น ดังนั้น การทำงานและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน จึงกลายเป็นว่าซ้ำซ้อนอยู่ในบุคลากรคนเดียวกัน ซึ่งลักษณะของงานที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำส่วนมากจะเป็นในลักษณะของผู้ประสานและเป็นกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยราชการกับประชาชนในพื้นที่มากกว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติเองโดยตรง

ดังนั้นบทบาทที่ควรจะเป็นไปในอนาคต คือ ด้านการพัฒนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องค้นหาปัญหา และประสานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือส่วนราชการในการแก้ปัญหา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และพัฒนาพื้นที่ของตน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีความแตกต่างทางด้านภาษาวัฒนธรรมและศาสนา ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนอย่างมากในการดำเนินงานพัฒนากำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงควรเป็นพลังผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในการกำหนดอนาคตของตนเอง ไม่รอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว เพื่อให้เกิดการบูรณาการของทุกฝ่าย ลดความซ้ำซ้อนของกิจกรรม ประหยัดงบประมาณ และยังลดข้อขัดแย้ง ซึ่งต้องพยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดอย่างแท้จริง และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในหมู่บ้าน ต้องมีการสร้างองค์กรผู้นำและประชาชนที่เข้มแข็ง โดยให้ผู้นำที่มีอยู่อย่างหลากหลาย หันมาทำงานพัฒนาบ้านตนเอง เชิญชวนให้พี่น้องประชาชนมาร่วมกันพัฒนา มีการจัดโครงสร้างการปกครองดูแล การแก้ปัญหาและสร้างงานพัฒนาของตนเองร่วมกัน โดยมี 4 เสาหลักเป็นที่ปรึกษาของชุมชนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นแกนนำขับเคลื่อน เรียนรู้ทักษะในการทำงานเป็นทีม จะทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมมากยิ่งขึ้น เกิดความตระหนักในการจัดลำดับกิจกรรมและสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถพัฒนาวางแผนงานอย่างเป็นระบบมากขึ้นโดยให้รัฐมีหลักเกณฑ์ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้มากที่สุด ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการรวมคน เช่น กิจกรรมธนาคารขยะ กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน ผลิตภัณฑ์ทดแทนลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพื่อ

วัตถุประสงค์ให้มีการรวมคน ร่วมคิดร่วมทำ ให้คนในชุมชนได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน ให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้น และเกิดสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ได้ ดังนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทในการค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และมีความคิดริเริ่มเป็นของตัวเอง ตรงนี้เป็นประโยชน์อย่างมาก

บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และการรักษาความมั่นคงภายใน ดัดทอนหน้าที่ที่ท้องถิ่นสามารถดำเนินการเองได้ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การแก้ไขบทบาทหน้าที่ดังกล่าว จะทำให้ราษฎรได้รับการดูแลจากรัฐผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำตามธรรมชาติ ทำหน้าที่ประสานระหว่างราชการส่วนภูมิภาค ตำบล หมู่บ้าน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นคนกลางทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทและจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของราษฎร เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดราษฎรที่สุด เมื่อเวลาเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงหรือในสถานการณ์ที่ส่วนราชการลงมาในพื้นที่อย่างรวดเร็วไม่ได้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้ประสานงานขอรับการช่วยเหลือประชาชนและนำปัญหาของประชาชนไปยังราชการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ด้านการปกครอง บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในฐานะผู้ปกครองดูแลลูกบ้านทั้งหมู่บ้าน เสมือนแขนงที่สำคัญของกลไกการปกครองในส่วนภูมิภาค กระทำหน้าที่ช่วยเหลือทางราชการ ซึ่งต่างกระทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชนด้วยเช่นกัน ช่วยสะท้อนปัญหาในพื้นที่เพื่อประสานส่วนราชการในการแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจและภารกิจที่กว้างมาก ทั้งในส่วนฝ่ายปกครอง งานความมั่นคง งานทะเบียนราษฎรและงานส่งเสริมกิจการพัฒนาในตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพื้นที่ได้ แต่เป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความเป็นผู้นำและความเป็นที่เชื่อถือของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง การว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน คอยสอดส่องดูแลลูกบ้านอย่างทั่วถึง เป็นต้นภารกิจในด้านนี้ก็ต้องอาศัยสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีลักษณะเฉพาะตัวสูง จำเป็นต้องมีการพัฒนาการทำงานที่มีอยู่นั้นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และจุดแข็งประการหนึ่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ของตนเป็นอย่างดี

บทบาทที่สำคัญคือควรเป็นแหล่งข่าวของทางราชการ บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเด่นชัดในสถานการณ์ที่เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดี เจ้าหน้าที่ทหารที่ดีส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างพื้นที่ เพราะฉะนั้นความคุ้นเคยในพื้นที่กับผู้คน การแยกแยะคนร้าย คนดี จะไม่ชัดเจน จึงต้องอาศัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เป็นหลัก การปกครองบังคับบัญชาจะรู้คนอยู่แล้ว ในเขตพื้นที่ที่เกิดความไม่สงบจะมีชุดรักษาความ

ปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) เมื่อมีเหตุการณ์ใดๆ อันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติด การพนันในพื้นที่ หรือผู้ก่อความไม่สงบ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องแจ้งให้อำเภอทราบโดยด่วนที่สุด นอกจากนี้แล้วจะต้องคอยสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวต่างๆ ในท้องที่อันเป็นความผิดกฎหมายหรือเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงในลักษณะต่างๆ

ในสถานะตัวแทนของรัฐ ซึ่งหมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อื่นๆ ตามที่กฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในด้านการให้การช่วยเหลืองานของราชการและการให้ความสนับสนุนในการทำงานของหน่วยงานราชการและองค์กรของรัฐอื่นๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าพนักงานปกครองของรัฐประเภทหนึ่ง ที่เป็นตัวแทนของทางราชการในการบริหารงานต่างๆ มิใช่เป็นตัวแทนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยตามสายการบังคับบัญชาเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวแทนของทุกกระทรวง ทบวง กรม อำนาจหน้าที่ของส่วนราชการต่างๆ มีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทางการพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อย จึงทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องแสดงบทบาทในการตอบสนองงานของรัฐในฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ ได้แก่

1. การประชาสัมพันธ์ กำนัน ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่รับเอาข้อราชการต่างๆ จากส่วนกลางโดยการเข้าประชุมรับทราบจากอำเภอประมาณเดือนละหนึ่งครั้ง ถ้ามีราชการเร่งด่วนอาจมีการเรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษ การประชุมที่อำเภอนั้น นายอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ จะเป็นผู้ที่ชี้แจงข้อราชการในส่วนของคนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนหรือต้องการให้ประชาชนได้รับทราบ หลังจากนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องนำเอาไปชี้แจงให้ราษฎรในตำบลหมู่บ้านทราบ และถ้ามีแผ่นประกาศของทางราชการก็ต้องนำมาปิดประกาศให้ประชาชนทราบโดยทั่วกันด้วย

2. การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวบ้านใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสาร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยเหลือในด้านให้คำปรึกษาและการติดต่อกับหน่วยงานราชการ ตลอดจนการให้ข้อมูลที่จำเป็นจากทางราชการแก่ลูกบ้าน ก็ต้องทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับราษฎรให้มีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกใหม่สู่ความเป็นพลเมืองไทยอย่างแท้จริง แต่ละพื้นที่ที่สามารถสร้างเครือข่ายเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำไปสู่สังคมแห่งความสามัคคีกลับคืนมา

3. เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานกล่าวคือ เมื่อทางราชการร้องขอความช่วยเหลือในการทำงานที่จะต้องปฏิบัติในท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเข้าช่วยเหลือทันทีเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เช่นช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการสำรวจจำนวนคนอยู่อาศัยในครอบครัว หรือช่วยเหลือจัดหาสถานที่สำหรับใช้เป็นกุหาเลือกตั้ง เป็นต้น

4. คุณเลขาธิการของทางราชการ อันได้แก่ ทรัพย์สินประเภทสาธารณสมบัติที่เป็นสมบัติส่วนรวมสร้างขึ้นโดยงบประมาณแผ่นดิน เช่น ถนน สะพาน อ่างเก็บน้ำ ทรัพย์สินเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของหน่วยราชการต่างกัน แต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะเป็นตัวแทนของทางราชการจะต้องเอาใจใส่ดูแลแทน ถ้ามีเหตุการณ์อันใดจะทำให้เกิดการเสียหายแล้วจะต้องป้องกันและจับกุมผู้กระทำความผิดและรายงานให้ทางอำเภอทราบ

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะตัวแทนของรัฐแล้วยังคงมีความสำคัญอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในการเชื่อมโยงและประสานราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายอาจทำให้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันก็ตาม แต่การดำรงอยู่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะตัวแทนของรัฐยังคงต้องดำรงอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ยังห่างไกลความเจริญหรือมีความเป็นชนบทสูง ซึ่งหน่วยราชการส่วนกลางและภูมิภาค ยังไม่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งอาจเกิดจากสภาพปัญหาของพื้นที่ และวัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นกลไกที่สำคัญในการสนับสนุนการทำงานของรัฐที่สำคัญ ตามปรัชญา และจุดมุ่งหมายของสถาบันกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน ที่ต้องการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นมือเป็นไม้ของนายอำเภอ ตามพระปณิธานของรัชกาลที่ 5 ที่ต้องการแยกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ออกจากกัน และทรงไม่ต้องการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นระบบราชการ ทั้งนี้เพื่อปูพื้นฐานสำหรับการมีส่วนร่วมทางการบริหารชุมชน เพื่อการพัฒนาการเมืองต่อไป

2. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี” ผู้วิจัยได้นำผลจากการสัมภาษณ์ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี พบว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แสดงบทบาทแก้ไขปัญหามาในฐานะเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ปกครอง ดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือและ

ยอมรับการกระทำของคนในหมู่บ้าน สามารถชี้หน้าคนในหมู่บ้านได้ เพื่อป้องกันการใช้สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สร้างความขัดแย้ง กันนั้น ผู้ใหญ่มีบทบาทในการสอดส่องป้องกันปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด รวมถึงอบายมุขต่างๆ มิให้มีในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงความรุนแรงของปัญหาที่นำไปสู่ความแตกแยกในพื้นที่ต่อไป เมื่อเกิดความขัดแย้งกันนั้นผู้ใหญ่บ้านในฐานะคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ต้องไกล่เกลี่ยหาข้อยุติความขัดแย้ง การใช้กฎหมายหมู่บ้าน “สุกมปากัด” ในการตัดสินปัญหาตามวิถีชีวิตของมุสลิม รวมถึงการให้ความสำคัญกับเครือข่ายชุมชนศรัทธาหรือ “กัมปงตักวา” ในการอยู่ร่วมกัน และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในหมู่บ้านต้องมีการสร้างองค์กรผู้นำและประชาชนที่เข้มแข็ง ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) และตัวแทนผู้นำองค์กรชุมชน การเป็นผู้นำชุมชนและผู้ปกครองลูกบ้าน ในการให้ลูกบ้านมีความรักความสามัคคี เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นภายในและนอกหมู่บ้าน นำไปสู่การทำความเข้าใจและให้ราษฎรมีทัศนคติที่ดีกับทางราชการ สร้างจิตสำนึกให้ลูกบ้าน ให้รักบ้านเกิด สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านรวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น เพื่อเป็นปัจจัยให้หมู่บ้านสงบเรียบร้อย ไม่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดการผลักดันหมู่บ้านให้เข้มแข็ง สร้างงานในหมู่บ้าน โดยอาศัยการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกันเป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคี แทนที่การแบ่งอำนาจและการใช้อำนาจซึ่งมักทำให้เกิดความขัดแย้ง ความขัดแย้งระดับชาติจะแก้ไขได้ก็ด้วยการสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคี และพึ่งตนเองได้ สามารถจัดแบ่งการแสดงบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ใน 6 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง บทบาทและอำนาจหน้าที่ตามสถานะทางกฎหมาย หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตามกฎหมายแม่บทที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การปฏิบัติภารกิจในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานปกครองท้องถิ่น ซึ่งต้องปฏิบัติภารกิจตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และแก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน เป็นสำคัญ

ประการที่สอง บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำทางการบริหาร สถาบันกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ถือได้ว่าเป็น “กลไกของรัฐส่วนกลาง” ที่ถูกใช้และสามารถแทรกเข้าไปอยู่ในสังคมระดับรากฐาน ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อเปิดทางและสนับสนุนกลไกของรัฐในระดับอื่นๆ ทั้งหน่วยงานภายใต้ระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคและระบบบริหารราชการส่วนกลาง สามารถเข้าไปทำงานหรือปฏิบัติภารกิจต่างๆ ได้ แม้ว่าในอีกด้านหนึ่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะได้รับการยอมรับว่ามีลักษณะของความเป็นผู้นำชุมชนตามธรรมชาติอยู่ และสามารถเป็นตัวแทนชุมชนในการดูแลปกครองลูกบ้านของตน แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปภายใต้กรอบของอำนาจรัฐ การคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่เป็นกลไกของรัฐซึ่งมีบทบาทในลักษณะ “ผู้ปกครองและดูแลลูกบ้าน”

เนื่องจากคุณค่าในเรื่องการปกครองตนเองของชุมชน คือ ความสามารถในการดูแลตนเองได้ของประชาชน และโดยอาศัยกลไกภายในชุมชน เพื่อยกระดับประชาชนผู้คุ้นชินกับการถูกปกครองไปสู่ความเป็น “พลเมือง” ผู้มีความสนใจ ตื่นตัว และมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองชุมชนของตน

ประการที่สาม บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำทางราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวแทนของรัฐ หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่อื่นๆ ที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ โดยเฉพาะบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานราชการหรือองค์กรของรัฐอื่นๆ ที่เข้าไปปฏิบัติงานในท้องที่ที่ตนรับผิดชอบ หรืองานในลักษณะอื่นๆ ที่ถูกหน่วยราชการร้องขอ

ประการที่สี่ บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชน หมายถึง การแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชนที่ต้องดูแลสุขทุกข์ของลูกบ้านในความปกครองของตน ตลอดจนการช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก การให้คำปรึกษา และการว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยภายในท้องที่ ตลอดจนการระดมความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำสร้างให้เกิดความจงรักภักดี การมีความรู้สึกร่วมและความศรัทธาให้กับลูกบ้าน ผู้นำมีการปฏิสัมพันธ์กับลูกบ้าน ให้มีความเชื่อถือและศรัทธาในตัวผู้นำซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของลูกบ้านเกิดขึ้นจากการรับรู้พฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกมา เช่น พฤติกรรมในด้านวิสัยทัศน์ ด้านการเป็นแรงบันดาลใจ และการยุติธรรม เป็นต้น พฤติกรรมของผู้นำเหล่านี้จะเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การรับรู้ของลูกบ้าน ซึ่งจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพต่อพื้นที่ตำบล หมู่บ้านได้

ประการที่ห้า บทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้นำทางการเมือง ทิศทางการปฏิรูปการเมืองที่มุ่งส่งเสริมคุณค่าในแบบประชาธิปไตยเป็นหัวใจหลักของการบริหารปกครอง การสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม (Civil Society) นับเป็นเรื่องสำคัญ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการวางตัวเป็นกลางทางการเมือง ซึ่งผู้ที่ได้รับตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะต้องเป็นบุคคลที่ถูกยอมรับนับถือจากราษฎรเป็นผู้ที่มีอำนาจ มีบารมี และเป็นบุคคลที่มีฐานะพอสมควรที่สามารถให้การพึ่งพิงจากราษฎรในหมู่บ้านได้ ส่วนใหญ่จึงกลายเป็นฐานเสียงของนักการเมืองเพราะสามารถกล่อมเกลาคำคิดราษฎรให้เชื่อและขึ้นำในการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น (อบต. อบจ. เทศบาล) และการเมืองระดับชาติ (ส.ส., ส.ว.) ได้ ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ ค่าตอบแทนในแต่ละครั้งเป็นเสมือนสัญญาทางการเมืองว่าจะเป็นฐานเสียงให้ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณโดยผ่านความเห็นชอบจากนักการเมืองจะมีผลให้โครงการที่เสนอไปนั้นได้รับอนุมัติในเวลาอันรวดเร็ว การต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง เนื่องจากการเข้าไปติดต่อสัมพันธ์กับนักการเมืองอยู่เสมอๆ นั้น จะทำให้ตนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเดิม ได้รับการยอมรับจาก

ประชาชนในพื้นที่ นักการเมืองจึงใช้คะแนนเสียงที่ตนได้รับมาเป็นเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หลังจากที่ได้รับความช่วยเหลือจากนักการเมืองแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะมีความรู้สึกว่าตนเองตลอดจนท้องถิ่นของตนเป็นหนี้บุญคุณ ของนักการเมืองผู้นั้น ซึ่งจะต้องหาทางตอบแทนบุญคุณเมื่อมีโอกาสดังนั้น เป็นผู้สนับสนุนคะแนนเสียงหรือที่เรียกว่าเป็น “หัวคะแนน” ให้แก่นักการเมืองไปเลยทีเดียว

ประการที่หก บทบาทในทางสื่อประสาน (Link) กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นผู้ประสานงานและเชื่อมโยงระหว่างราชการกับชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ซึ่งจะต้องอาศัยความเป็นผู้นำ การประสานงานที่ดีรู้กฎหมายและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องจึงจะปกครองลูกบ้าน และบริหารหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองและงานในหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังจะสามารถประสานงานกับทางราชการเมื่อเกิดเหตุและชี้แนะเหตุการณ์ต่างๆ ของทางราชการ ในการปฏิบัติงานจริงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนายอำเภอและเจ้าหน้าที่ทางปกครองอื่นๆ จะทำงานประสานกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างใกล้ชิดมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นผู้ “แจกจ่ายงาน” ต่างๆ ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนำไปปรับผิชอบจัดทำต่อไป ซึ่งโดยมากมักจะเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือและการชี้แจงสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐและประชาชน การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน การช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในระดับหมู่บ้าน (พนม.) โครงการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พนพ.) โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องทำงานควบคู่กับผู้นำศาสนา เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้าน พี่น้องประชาชน เนื่องจากผู้นำศาสนามีบทบาทในด้านพิธีกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ความคิด ความเชื่อ การอบรมสั่งสอน ตักเตือน แนะนำ ชี้แจงแก่ประชาชนในชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมจากภาครัฐให้ความสำคัญทางด้านศาสนาที่จะเป็นกลไกสำคัญ ในการร่วมช่วยคลี่คลายปัญหา ทั้งนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้นำท้องที่ และผู้นำศาสนา ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติในหมู่บ้านเดียวกัน แต่แตกต่างด้านสถานะ และบทบาทหน้าที่ ทำให้ในการทำงานร่วมกันในหมู่บ้านต่างเกื้อหนุน สัมพันธ์กัน

จากบทบาทที่กว้างขวางของกำนันผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททั้งในฐานะตัวแทนของราชการและเป็นตัวแทนของประชาชนในเวลาเดียวกัน กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องที่เป็นอย่างยิ่ง ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการใช้รูปแบบแห่งอำนาจของผู้นำที่ ศิริพงษ์ อดาวลัย ฅ อุษยา (2539 : 46-47) ได้กล่าวเกี่ยวกับการใช้รูปแบบแห่งอำนาจของผู้นำในอุดมคติของ Max Weber (1947) นั้น เขาได้แบ่งรูปแบบแห่งอำนาจการปกครองบังคับบัญชาออกเป็น 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการใช้อำนาจเฉพาะตัวหรือแบบที่อาศัยบารมี (Charismatic Domination) ซึ่ง

ผู้นำแบบนี้จะอาศัยบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติ ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวหรือบารมีที่มีอยู่ในตัว เป็นปัจจัยสำคัญในการโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ได้บังคับบัญชาทั้งหลายมีความเชื่อมั่น เลื่อมใสศรัทธาในตัวเขา ขอมรับ ขอมเชื่อถือและขอมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งคำบัญชาและความต้องการของผู้นำด้วยความเต็มใจ ด้วยความจงรักภักดีต่อผู้นำ 2) รูปแบบการใช้อำนาจแบบประเพณีนิยม (Traditional Domination) ผู้นำแบบนี้จะได้อำนาจมาจากความเชื่อถือและจารีตประเพณีดั้งเดิม หรือสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ผู้ตามขอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำประเภทนี้ เพราะเห็นว่าเขาเป็นหัวหน้าที่ถูกต้องตามจารีตประเพณี ถ้าไม่ทำตามก็จะเป็นการขัดต่อความเชื่อถือหรือประเพณีปฏิบัติ และ 3) รูปแบบอาศัยอำนาจตามกฎหมาย (Legal Domination) ผู้นำแบบนี้ได้อำนาจมาจากกฎหมายผู้ตามขอมทำตามเพราะเห็นว่าผู้นำนั้นเป็นผู้ที่มาดำรงตำแหน่งอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ใช่เป็นผู้ที่มาเป็นผู้นำเพราะอาศัยจารีตประเพณีหรืออำนาจบารมีส่วนตัว เพราะฉะนั้นผู้ตามจึงต้องขอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งคำบัญชาของผู้นำ โดยถือเป็นหน้าที่ที่ตนเองต้องทำตามกฎหมายด้วย ภายใต้สังคมที่มีผู้นำแบบอาศัยกฎหมายนี้

ดังนั้น ผู้ใหญ่บ้านสามารถใช้บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการแก้ไขปัญหา ในฐานะเป็นคนในพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากรายรฐ มีความรู้ ความเข้าใจปัญหาในหมู่บ้านได้ดีสามารถปฏิบัติตนในการป้องกันและปราบปรามปัญหาที่เป็นบ่อเกิดความแตกแยกได้ ดูแลรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนตลอดจนป้องกันและระงับเหตุร้าย การรายงานเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้านให้อำเภอทราบ คอยปิดเป่าความเดือดร้อนแก่รายรฐและพัฒนาความเจริญให้กับท้องถิ่น รวมทั้งทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างรายรฐกับทางราชการ ในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับรายรฐ ซึ่งการที่จะเดินไปสู่จุดหมายได้จะต้องเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ให้ประชาชนกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับ แนวคิดของสุพัตรา สุภาพ (2534 : 74) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองในหมู่บ้าน เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลที่เป็นความขัดแย้งและเกิดขึ้นอยู่เสมอในสังคม มนุษย์อาจเนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างคุณค่า หรือจุดหมายปลายทาง หรืออาจเกิดจากพฤติกรรมที่ขัดต่อสังคมจนกระทั่งเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น เพื่อคุ้มครองบุคคลให้ปลอดภัยพ้นจากการเมืองใดๆ และได้รับหลักประกันในสิทธิเสรีภาพ รักษาความเรียบร้อย ส่งเสริมความมั่นคงและสวัสดิการสังคม พัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ และเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในด้านนี้ให้แก่สมาชิกในสังคม

สอดคล้องกับแนวคิดของพิทักษ์ แจ่งประดิษฐ์ (2548 : 60) ที่ได้กล่าวว่าการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งเป็นหน้าที่ของผู้นำ ถ้าพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ผู้นำมีส่วนที่จะสร้างเงื่อนไข หรือกำหนดบทบาทระหว่างบุคคลได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนในการลดปัญหาความขัดแย้งหรือจัดการความขัดแย้งให้หมดไป ฉะนั้น การแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งจึงไม่มีกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีอะไรที่แน่นอน แต่จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม เวลา เป้าหมาย บทบาท หน้าที่ และแบบของผู้นำ ผู้นำที่ฉลาด มีประสบการณ์ มีความ ยุติธรรม มีความสามารถสูงใจคน มีขีดความสามารถในการตัดสินใจสูง เชื่อสัจยสุจริต หนักแน่นไม่ ทุเบา สามารถวิเคราะห์เหตุและผลได้ดี รู้จักใช้อำนาจที่เหมาะสม ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับ ตลอดจนสามารถกำหนดบทบาทและแบบของผู้นำให้เหมาะสมก็จะสามารถแก้ไขปัญหาลดระดับลง หรือจัดการความขัดแย้งให้หมดไปได้

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชัยภักดิ์ สุนทรหงส์ (2546) ทำการศึกษาความรู้ความเข้าใจ ของประชาชนในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านที่มีผลต่อความมั่นคงของ ประเทศไทย : กรณีศึกษาอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับมากทั้งรายชื่อและรายด้าน โดยด้านการ รักษาความสงบเรียบร้อย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้กระทำตนเป็นที่พึ่งพิงของราษฎรเกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหาเดือดร้อนในการถูกข่มเหงรังแก หรือความไม่เป็นธรรมเป็นอันดับแรก ส่วนอันดับสุดท้ายคือ การแก้ไขข้อพิพาทภายใน หมู่บ้าน ส่วนด้านการปฏิบัติหน้าที่ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ภายในประเทศ พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ช่วยราชการในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเป็นอันดับแรก ส่วนอันดับ สุดท้ายคือ การจัดทำทะเบียนราษฎรภายในหมู่บ้านเพื่อตรวจสอบ และควบคุมบุคคลภายในพื้นที่ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่ม ประชาชนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้านด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและการ ปฏิบัติ หน้าที่ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ พบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และ ผลการวิจัยของ โอฬาร บิลสัน (2547) ทำการศึกษบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนา และรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษาเฉพาะกรณีใน 3 อำเภอ ของจังหวัดปัตตานี พบว่า โดยภาพรวมกำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาและรักษาความ สงบเรียบร้อย อยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทใน กิจกรรมด้านการเมืองการปกครองมากที่สุด รองลงมาคือกิจกรรมด้านข่าวกิจกรรมด้านการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด ส่วนกิจกรรมที่มีบทบาทน้อยที่สุด คือกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ

ประเด็นที่สอง ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี

ปัจจัยด้านลบ พบว่าบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภารกิจที่ได้รับมอบหรือเป็นลักษณะของงานที่ส่วนราชการต่างๆ มอบให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปฏิบัติ ทำหน้าที่ในส่วนของการเป็นกลไกในการเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการกับประชาชนในการแก้ไขปัญหา ด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในรอบแปดปีที่ผ่านมา (ตั้งแต่ปี 2547) เป็นต้นมา มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี พบว่าสถานการณ์ความสงบในพื้นที่ที่ยึดเชื้อและเรื้อรังเกิดผลกระทบต่อไปในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง ปัญหาในพื้นที่ที่ทับซ้อน อาทิ ยาเสพติดอาชญากรรม ผลประโยชน์ การทุจริตคอร์รัปชันของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในส่วนภูมิภาค ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมีหน่วยงานด้านรักษาความไม่สงบในพื้นที่หลายหน่วยงาน และส่วนราชการที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ระบบการทำงานที่มุ่งปริมาณมากกว่าคุณภาพและผลลัพธ์เป็นเพียงเพื่อผลาญงบประมาณเท่านั้นเอง ทำให้ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยเสียระบบความรู้สึกที่ประชาชนอยากมีส่วนร่วมได้ค่อยๆ หดหายไป อีกทั้งการแก้ปัญหาคำนิยมเชิงสังคม จิตวิทยา ก็กลับสุดโต่ง มุ่งชนะใจประชาชน ด้วยวิธีการสังเคราะห์ด้วยโครงการประชานิยม และกิจกรรมมากมาย ที่มุ่งแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ขาดกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยใช้เงินเป็นตัวตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะทำงานแบบเร่งรีบ รายงานภาพและตัวเลขตามขั้นตอน แต่ไม่มีความต่อเนื่องทำให้ประชาชนอ่อนแอ รวมทั้งความไม่เป็นเอกภาพในเชิงการบริหารเพราะภาคส่วนราชการยังทำงานแบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการทั้งงบประมาณและบุคลากร ต่างฝ่ายต่างคิด ต่างฝ่ายต่างทำ ผลกรรมสุดท้ายตกอยู่กับประชาชน และก็ไม่ได้ชนะใจประชาชนใดๆ ทั้งสิ้น กลับเพิ่มความไม่น่าเชื่อถือด้วยซ้ำไป ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงและไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ระหว่างประชาชนด้วยกันเอง และระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับองค์กรต่างๆ ทำให้เกิดช่องว่างให้ผู้นับถือศาสนาสามารถก่อเหตุได้อย่างง่ายดาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องความขัดแย้งในพื้นที่ยิ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการคลี่คลายมากขึ้น สอดคล้องกับคำกล่าวของสัญญาสัญญาวิวัฒน์ (2546 : 41) ที่กล่าวถึงทฤษฎีความขัดแย้งว่า เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการสนองความต้องการผลประโยชน์และรักษาผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ ทฤษฎี ความขัดแย้งจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีความรุนแรง ไม่ค่อยเป็นค่อยไป

ปัจจัยด้านบวก อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่กฎหมายกำหนดบทบาทในด้าน การอำนวยความสะดวก เป็นธรรม แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเป็นคณะกรรมการ ศูนย์อำนวยความสะดวกระดับตำบล ทำให้มีหน้าที่โดยตรงในการไกล่เกลี่ยกรณีเกิดความขัดแย้งขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน ในฐานะประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) เพื่อขับเคลื่อนนโยบายหรือข้อราชการให้บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจนแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน การรักษาความ

สงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของราษฎรในหมู่บ้าน ในตำบล มีหน้าที่ในการสร้างความสมานฉันท์ ความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการนำความเดือดร้อนของพี่น้องประชาชนไปสู่ส่วนราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในการที่ประชาชนไปรับบริการติดต่องานราชการ ขณะเดียวกันก็จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่ไปติดต่องานราชการในพื้นที่ รวมถึงกฎหมายให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมือง จัดประชุมราษฎรในหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง มีหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่พี่น้องประชาชน นอกจากนี้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับภารกิจจากส่วนราชการต่างๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเปรียบเสมือนว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ของทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่ประจำอยู่ในทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน ในสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดปัตตานีย่อมจะมีการก่อเหตุร้ายได้มากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจึงเปรียบเสมือนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หากกรณีมีการพบเห็นโจรผู้ร้ายเข้ามาในพื้นที่ก็ให้ผู้ใหญ่บ้านแจ้งกำนัน กำนันก็แจ้งอำเภอ หรือกรณีพบการกระทำผิดซึ่งหน้าเกี่ยวกับการตีชิงวิ่งราวสามารถจับตัวผู้กระทำผิดได้ก็ส่งให้อำเภอและส่งต่อไปยังตำรวจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย มีบทบาทตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ กำหนดไว้เป็นหลัก ได้แก่ การตรวจตรา รักษาความสงบเรียบร้อยภายในตำบล ด้านการป้องกันอันตราย รักษาความปลอดภัย ด้านอาวุธสงคราม กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้งส่งเสริมให้แต่ละหมู่บ้านมีชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ไม่มีใครจะดูแลได้ดีเท่าคนในหมู่บ้าน ในชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้บังคับหมวด ชรบ. มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา ควบคุม กำกับดูแลและให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานของชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ในเขตพื้นที่หมู่บ้าน ตามนโยบายของทางราชการ ให้ดูแลความสงบเรียบร้อย คอยบริหารจัดการ การปฏิบัติหน้าที่ แบ่งภารกิจสนับสนุนการทำงานของสมาชิก ดังนั้นก็จะเป็นประเด็นสำคัญจะมีการจัดเวรยามลาดตระเวนตามหมู่บ้าน ตรวจค้นในจุดที่ต้องสงสัย มีความเสี่ยงในการตระเวนหาข่าว ในการนำข่าวสารความเคลื่อนไหวของผู้ก่อความไม่สงบไปยังเจ้าหน้าที่ ที่มีหน้าที่ประจำ คือ ตำรวจทหาร เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รู้จักคน รู้จักพื้นที่ ก็สามารถลาดตระเวนเคลื่อนที่ได้อย่างทั่วถึง เพราะฉะนั้นในการดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของพี่น้องประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะได้ฐานการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการคุ้มครอง ในการป้องกัน ในการเฝ้าระวัง ในการหาข่าวความเคลื่อนไหว แล้วแจ้งไปยังตำรวจ ทหารอำเภอ เพื่อที่จะให้หน่วยงานกำลังหลักเข้ามาใน

พื้นที่เพื่อเข้าสู่แผนยุทธการ ยุทธวิธีต่อไป กำหนดผู้ใหญ่บ้านถึงแม้ว่าสังกัดกระทรวงมหาดไทยก็ตามจริงๆ แล้ว ในการปฏิบัติงาน กำหนด ผู้ใหญ่บ้านรองรับงานของทุกหน่วยงานของรัฐบาล

อีกประการหนึ่ง รัฐบาลมีนโยบาย ที่จะสร้างความเข้าใจแก่ข้าราชการ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้จัดให้มีการปฐมนิเทศข้าราชการที่มาปฏิบัติราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีความเข้าใจในขนบธรรมเนียม ประเพณี และหลักการที่สำคัญของศาสนาอิสลาม เพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อประชาชนมลายูมุสลิมอย่างถูกต้อง ให้เกียรติแก่คนมุสลิม

บุคลากรของกรมการปกครองในตำแหน่งนายอำเภอ และปลัดอำเภอ ซึ่งเป็นข้าราชการที่ทำงานสัมผัสกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิดกว่าตำแหน่งอื่นๆ ในการปฏิบัติงานในพื้นที่ จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจวัฒนธรรม วิถีชีวิต อัตลักษณ์ของพื้นที่ มีการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่ประสานงานกับพื้นที่โดยผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นประจำ อาทิ อำเภออัยมเคลื่อนที่ จัดเวทีประชาคม และประชุมประจำเดือนเป็นประจำทุกเดือน จึงไม่มีปัญหาในการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่มีความทุ่มเท ตั้งใจ มากกว่าปกติ ส่งผลให้สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนของรัฐ เป็นกำลังเสริม ช่วยดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน มีหน้าที่ต้องดูแลทุกข์สุขของราษฎร เป็นคนในพื้นที่ย่อมรู้จักคนและพื้นที่มากกว่า ดูแลราษฎรอย่างใกล้ชิด สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ทันเวลาเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้น จะสร้างความเชื่อมั่นให้ราษฎร เป็นหูเป็นตาให้กับทางราชการ นายอำเภอคนเดียวไม่สามารถที่จะดูแลพื้นที่ได้ทั้งถึง การปฏิบัติงานภายใต้การชี้แนะกำกับจากข้าราชการฝ่ายปกครอง อย่างเช่น ปลัดอำเภอ นายอำเภอ เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะผู้ปฏิบัติงานการบริหารราชการตำบลและรับผิดชอบปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน เป็นผู้กำกับ ดูแลและทำงานร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งยังต้องร่วมงานกับส่วนราชการอื่นๆ รวมทั้งผู้นำศาสนา ทั้งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และครูผู้สอนศาสนาในอำเภออย่างใกล้ชิดด้วย เพื่อให้สามารถผลักดันงานในพื้นที่ให้บรรลุผลเป็นไปตามนโยบายรัฐบาลได้สำเร็จ เป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และการดำเนินงานด้านการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ตามนโยบายของรัฐบาลที่จะลงไปสู่ระดับตำบล หมู่บ้านให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดแก่พี่น้องประชาชน และเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อทางราชการ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำตำบล เป็นหัวหน้าทีมปฏิบัติการตำบล โดยมีข้าราชการจากส่วนราชการต่างๆ ในการพัฒนาพื้นที่ ดูแลทุกข์สุขของพี่น้องประชาชนอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิ ประจำหมู่บ้านเป็นเลขานุการในการช่วยเหลือภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย

ประเด็นที่สาม แนวโน้มบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ควรเป็นไปในอนาคตในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี พบว่า การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารปกครองพื้นที่ได้ด้วยตนเอง การมุ่งกระจายอำนาจทั้งในด้านอำนาจทางการเมือง อำนาจหน้าที่ทางการบริหารปกครอง ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการกิจการสาธารณะต่างๆ ภายในพื้นที่ของตนได้อย่างอิสระ ดูเหมือนว่าจะกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่มากนัก นั่นคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทใน “งานพัฒนา” ส่วนกำนันผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทใน “งานปกครอง” ซึ่งกฎหมายเปิดช่องทางให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นสมาชิกขององค์การปกครองท้องถิ่นอยู่เสมอๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล เป็นต้น ดังนั้น การทำงานและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน จึงกลายเป็นว่าซ้อนอยู่ในบุคลากรคนเดียวกัน ซึ่งลักษณะของงานที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำส่วนมากจะเป็นในลักษณะของผู้ประสานและเป็นกลไกในการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยราชการกับประชาชนในพื้นที่มากกว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติเองโดยตรง ดังนั้นบทบาทที่ควรจะเป็นไปในอนาคต คือ ด้านการพัฒนากำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องค้นหาปัญหา และประสานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือส่วนราชการในการแก้ปัญหา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้าน และพัฒนาพื้นที่ของตน สอดคล้องกับผลการวิจัยของชัชชัย จันทรสว่าง (2545) ที่ศึกษาบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าการดำเนินงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านในช่วงที่กฎหมายกำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านช่วยให้ชาวบ้านติดต่อราชการกับองค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว กำนันผู้ใหญ่บ้านทำโครงการพัฒนาตำบลส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน และกำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คือ องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณน้อยทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึงทั้งตำบล ในส่วนของผลการดำเนินงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านคือ กำนันผู้ใหญ่บ้านนำชาวบ้านให้ร่วมกันพัฒนาตำบลได้เป็นอย่างดี กำนันผู้ใหญ่บ้านชักชวนชาวบ้านให้ประชุมประชาคมได้อย่างพร้อมเพรียง กำนันผู้ใหญ่บ้านวางแผนพัฒนาตำบลเพื่อแก้ปัญหาของชาวบ้านได้อย่างตรงจุด และกำนันผู้ใหญ่บ้านเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารขององค์การบริหารส่วนตำบลให้ชาวบ้านทราบอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ

เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีความแตกต่างทางด้านภาษาวัฒนธรรมและศาสนา ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนอย่างมากในการดำเนินงานพัฒนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงควรเป็นพลัง

ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในการกำหนดอนาคตของตนเอง ไม่รอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว เพื่อให้เกิดการบูรณาการของทุกฝ่าย ลดความซ้ำซ้อนของกิจกรรม ประหยัดงบประมาณ และยังลดข้อขัดแย้ง ซึ่งต้องพยายามสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดอย่างแท้จริง และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในหมู่บ้าน ต้องมีการสร้างองค์กรผู้นำและประชาชนที่เข้มแข็ง โดยให้ผู้นำที่มีอยู่อย่างหลากหลาย หันมาทำงานพัฒนาบ้านตนเอง เชิญชวนให้พี่น้องประชาชนมาร่วมกันพัฒนา มีการจัดโครงสร้างการปกครองดูแล การแก้ปัญหาและสร้างงานพัฒนาของตนเองร่วมกัน โดยมี 4 เสาหลักเป็นที่ปรึกษาของชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นแกนนำขับเคลื่อน เรียนรู้ทักษะในการทำงานเป็นทีม จะทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมมากยิ่งขึ้น เกิดความตระหนักในการจัดลำดับกิจกรรมและสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถพัฒนาวางแผนงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยให้รัฐมีหลักเกณฑ์ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้มากที่สุด ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการรวมคน เช่น กิจกรรมธนาคารขยะ กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชนผลิตภัณฑ์ทดแทนลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพื่อวัตถุประสงค์ให้มีการรวมคน ร่วมคิดร่วมทำ ให้คนในชุมชนได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน ให้ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้น และเกิดสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ได้ ดังนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทในการค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และมีความคิดริเริ่มเป็นของตัวเองตรงนี้เป็นประโยชน์อย่างมาก

ด้านการปกครอง บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในฐานะผู้ปกครองดูแลลูกบ้านทั้งหมู่บ้าน เสมือนแขนขาที่สำคัญของกลไกการปกครองในส่วนภูมิภาค กระทำหน้าที่ช่วยเหลือทางราชการ ซึ่งต่างกระทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชนด้วยเช่นกัน ช่วยสะท้อนปัญหาในพื้นที่เพื่อประสานส่วนราชการในการแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจและภารกิจที่กว้างมาก ทั้งในส่วนฝ่ายปกครอง งานความมั่นคง งานทะเบียนราษฎร และงานส่งเสริมกิจการพัฒนาในตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพื้นที่ได้ แต่เป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความเป็นผู้นำและความเป็นที่เชื่อถือของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง การว่ากล่าวตักเตือนลูกบ้าน คอยสอดส่องดูแลลูกบ้านอย่างทั่วถึง เป็นต้น ภารกิจในด้านนี้ก็ต้องอาศัยสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีลักษณะเฉพาะตัวสูง จำเป็นต้องมีการพัฒนาการทำงานที่มีอยู่นั้นให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น และจุดแข็งประการหนึ่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ของตนเป็นอย่างดี บทบาทที่สำคัญคือควรเป็นแหล่งข่าวของทางราชการ บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเด่นชัดในสถานการณ์ที่เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดี เจ้าหน้าที่ทหารที่ดีส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างพื้นที่ เพราะฉะนั้นความคุ้นเคยในพื้นที่กับผู้คน การ

แยกแยะคนร้าย คนดี จะไม่ชัดเจน จึงต้องอาศัยก้านัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เป็นหลัก การปกครอง บังคับบัญชาจะรู้กันอยู่แล้ว ในเขตพื้นที่ที่เกิดความไม่สงบจะมีชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดความเป็นผู้นำที่ดีของ ธรรมรส โชติคุณุชร (2519 :131) ว่า ผู้นำเป็นบุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นมาให้เป็นหัวหน้า มีความสามารถในการ ปกครองบังคับบัญชา และอาจชักพาผู้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้

จากผลการวิจัยสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและบทบาทก้านัน ผู้ใหญ่บ้านในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสอดคล้องกับคำกล่าวของสนธยา พลศรี (2547 : 198-204) ที่กล่าวถึง ทฤษฎีความขัดแย้งว่า นักพัฒนาชุมชนนำมาใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคิดว่าความ ขัดแย้งในชุมชนเป็นเรื่องธรรมดาที่จะทำให้นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ดีกว่า การให้สมาชิกใน ชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการหาข้อยุติ โดย ไม่ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนานจนไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ เพราะจะทำให้ความขัดแย้งกล้าว เป็นความรุนแรงขึ้นในสังคม สนธยา พลศรี ยังกล่าวต่ออีกว่า นักทฤษฎีชื่อว่า Socratic กล่าวถึง ทฤษฎีความขัดแย้งว่าเป็นเรื่องของความขัดแย้งในทางความรู้และความคิดเห็นของบุคคลสองฝ่าย คือ มีทั้งผู้ถามและผู้ตอบ และกล่าวถึงทฤษฎีของ Karl Mark ว่าเป็นความขัดแย้งของมนุษย์ในสังคม ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการครอบครองการใช้ประโยชน์และการแบ่งปันทรัพย์สิน จึงจำเป็นต้องมีวิธีการ แก้ไขปัญหาโดยวิธีตั้งข้อเสนอ ข้อเสนอแย้ง และข้อเสนอประสาน ตลอดจนยังมี Lookwick Ferback, Josh Simmbell และ Ruwick Kozar นักทฤษฎีที่สนับสนุนทฤษฎีความขัดแย้งไว้ อีกว่าความขัดแย้งเกิดจากภาวะขัดแย้งทางวัตถุประสงค์ระหว่างมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว พยายามครอบครองวัตถุโดยที่ไม่มีสิทธิครอบครองวัตถุนั้น และกล่าวว่าความขัดแย้งเกิดจาก กลุ่ม ชนในสังคมต้องการล้มล้างระบบสังคมเดิม เพื่อให้ระบบสังคมมีความมั่นคงยิ่งขึ้น เมื่อทำให้กลุ่ม ชนในสังคมเข้าใจความต้องการของกันและกันแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็จะกลายเป็นผลดีต่อ สังคม หากความขัดแย้งไม่รุนแรงและไม่เกิดขึ้นบ่อยก็จะเป็นสิ่งที่ดี มีผลให้คนปรับตัวเข้าหากัน ส่วนใหญ่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า

ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากหลายมิติ ซึ่งเป็นผลพวงอัน ยาวนานของประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำทาง เศรษฐกิจ และด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นรากฐานที่นำมาซึ่งความ ขัดแย้ง ซึ่งเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน ยืดเยื้อ และเรื้อรัง เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมของ จังหวัดปัตตานีที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยในปัจจุบันปัญหาทับซ้อนกัน ทั้งใน เรื่องการเมือง การศึกษา ความยากจน ยาเสพติด การว่างงาน วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยม ก่อให้เกิดปัญหาในหลายด้านหลายมิติถูกลามเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของรัฐ ถึงแม้ภาครัฐจะ

ทุ่มเทงบประมาณ บุคลากรเป็นจำนวนมากเพื่อแก้ไขปัญหา แต่เป็นการต่างคนต่างทำ ไม่ได้มาพูดคุยกันในแต่ละหน่วยงาน ทำงานซ้ำซ้อน ไม่เป็นไปตามความต้องการของชาวบ้าน เพียงเพื่อสร้างภาพ เอาตัวเลขรายงานเพื่อผลาญงบประมาณ แต่ปัญหามิได้เบาบางลง และที่สำคัญคือไม่รู้ว่าการกระทำหรือก่อเหตุร้ายแต่ละครั้งเป็นฝีมือของใคร และรัฐไม่พยายามพูดคุยเรื่องจริงของปัญหา มีการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่าต้นเหตุ ซึ่งยิ่งทำให้ปัญหาฝังรากลึกมากขึ้นทุกวัน

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่น มีชุมชนที่น่าอยู่มีสังคมที่ผู้คนสามารถพึ่งพากันได้ในยามตกทุกข์ได้ยาก เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน มีการปกครองโดยหลักธรรมาภิบาล เป็นสิ่งที่ทุกคนคาดหวัง ซึ่งประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ก็มีความปรารถนาในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน แต่ในอดีตที่ผ่านมา ประชาชนกลับประสบกับปัญหาที่รุนแรงมากมาย รายได้ตกต่ำต้องอพยพไปหางานทำในพื้นที่อื่น ระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีท้องถิ่น คุณภาพชีวิตโดยรวมต่ำกว่าปกติมาก เกิดความแตกแยกในหลายระดับ สภาพหมู่บ้าน/ชุมชนชบเซามากกว่าที่อื่นๆ และยังมีปัญหาในแง่มุมมองทางศาสนา ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดและพยายามหาทางออกสำหรับตัวเองและสังคม การหาทางออกของผู้คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิธีการต่างๆ กัน ผู้คนจำนวนหนึ่ง อาจมองไม่เห็นทางออกอื่นสำหรับปัญหา จึงเลือกที่จะใช้วิธีการรุนแรง แต่ในขณะเดียวกันก็มีผู้คนจำนวนไม่น้อยเลือกแนวทางสันติวิธี จึงพยายามศึกษาเรียนรู้และฝึกทักษะกระบวนการพัฒนาในโอกาสต่างๆ ฝึกฝนการใช้เครื่องมือที่มีอยู่หลากหลายกับผู้ที่มีประสบการณ์ โดยมีเป้าหมายสุดท้าย คือ “ชุมชนน่าอยู่” กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็มีสถานภาพเป็นกลไกหนึ่งของรัฐที่ใช้เพื่อการปกครองพื้นที่ในระดับรากฐานของสังคม ไม่ว่าจะพิจารณาจากโครงสร้างทางการปกครอง หรือจากบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็ตาม

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้ให้คำจำกัดความบทบาทภารกิจของกระทรวงมหาดไทยไว้ค่อนข้างจะชัดเจน คือ การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ในส่วนของกระทรวงมหาดไทย บุคลากรและเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยที่อยู่ในระดับล่างสุด คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านง่ายๆ คือ การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ทั้งนี้เพราะกำนันผู้ใหญ่บ้าน มีความใกล้ชิดกับพี่น้องประชาชน จะเห็นได้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในสถานการณ์ของความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมและคุณลักษณะที่มีความเป็นผู้นำได้แสดงบทบาทให้คนในชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือร่วมใจในการช่วยพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า เป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคี อีกทั้งมีบทบาทที่มุ่งพัฒนาแก้ไข เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นมีอาชีพแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมระหว่างบุคคลที่เป็นปัญหาในชุมชนให้ได้รับความพึงพอใจในการแก้ไขปัญหานั้น ส่งผลให้เกิดความราบรื่น ประองคอง และมีความสามัคคีกันระหว่างชุมชนได้

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 สิ่งที่รัฐต้องสนับสนุนเป็นสิ่งแรกก็คือการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องรวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้รู้และนักวิชาการทางศาสนาร่วมกันหาข้อยุติและแนวทางที่ถูกต้องที่เหมาะสมในการลดความกดดันปิดกั้นอัตลักษณ์เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในทุกๆ ฝ่ายและยังเป็นการดึงให้ชาวมุสลิมเข้ามาสู่กระบวนการทางการเมืองอย่างเข้าใจถูกต้องเพื่อลดความขัดแย้งเพราะวิถีทางการเมืองที่เปิดกว้างในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการกระทำเพื่อเป็นการพัฒนาสังคมชุมชน

3.1.2 ทั้งในส่วนของการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติควรมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวของชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการจัดการความขัดแย้งที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมและมีความยั่งยืนได้มากขึ้น

3.1.3 ถึงแม้ภาครัฐจะทุ่มเทงบประมาณ บุคลากรในหน่วยกำลังมาเป็นจำนวนมากเพื่อแก้ไขปัญหา แต่ปัญหาก็ได้เบี่ยงลง และรัฐไม่พยายามพูดเรื่องจริงของปัญหา มีการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่าต้นเหตุ ซึ่งยิ่งทำให้ปัญหาฝังรากลึกมากขึ้นทุกวัน ความคาดหวังในด้านรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการถอนทหาร ออกนอกพื้นที่หมู่บ้าน โดยให้มีกองกำลังภาคประชาชนโดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าพนักงานดูแลความสงบเรียบร้อย ให้มีการบรรจุสมาชิกอาสารักษาดินแดน (อส.) ในหมู่บ้านเพื่อดูแลป้องกันเหตุการณ์เองจะทำให้ลดความหวาดระแวง

3.1.4 ปัจจุบันการมอบนโยบายของหน่วยงานภาครัฐเป็นไปในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ต่างฝ่ายต่างคิด เพียงเพื่อสร้างผลงาน ขาดการจัดสรรการพัฒนาแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่ประจำอยู่ในทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน จึงได้รับการฝึกที่ซ้ำซ้อน ลักษณะงานเหมือนกัน แต่ตำแหน่งที่มอบหมายให้มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป อาทิ ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานศูนย์อำนวยการประสานงานตามแนวชายแดนไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.) ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ลูกเสือชาวบ้าน ชุดคุ้มครองตำบล (ชคต.) ชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) ชุดคุ้มครองเมือง (ชคม.) อาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) อาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) อาสารักษามุสลิม (อรบ.) ดังนั้น ควรมีการ

ปรับปรุงการมอบนโยบายให้ง่ายต่อการปฏิบัติ และควบคุมติดตามผลได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ
 คุ่มค่างบประมาณที่จัดสรร

3.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

3.2.1 บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเชิงปฏิบัติต้องเน้นด้านการปกครองดูแล
 ความเรียบร้อยในหมู่บ้าน ในการให้ลูกบ้านมีความรักความสามัคคี เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา
 ความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นภายในและนอกหมู่บ้าน และในสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัด
 ปัตตานีย่อมจะมีการก่อเหตุร้ายได้มากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจึงเปรียบเสมือนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง
 ส่วนในด้านพัฒนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่มีงบประมาณ จึงควรมีหน้าที่ในการผลักดันประสานนำ
 ความเดือดร้อนของพี่น้องประชาชนไปสู่ส่วนราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และใน
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 ในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน แกนนำ 4 เสาหลัก ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน
 โต๊ะอิหม่าม ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำธรรมชาติ ควรจับมือทำงานร่วมกันโดยอาศัย
 การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันเป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคี แทนที่การแบ่งอำนาจและการ
 ใช้อำนาจซึ่งมักทำให้เกิดความขัดแย้ง

3.2.3 กำนัน ผู้ใหญ่บ้านผลักดันกิจกรรมให้มีการรวมคน ร่วมคิดร่วมทำ ให้คนใน
 ชุมชนได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน สร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้น และเกิดสวัสดิการชุมชนที่
 นำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ได้

3.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

3.3.1 จากผลการศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบัน สาเหตุมิใช่เพียงความ
 ขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษาและศาสนาเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยสาเหตุ
 และปัญหาความขัดแย้งที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้าง

3.3.2 ผลกระทบจากความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และนโยบายการ
 แก้ไขปัญหาความขัดแย้งของรัฐบาลที่ผ่านมา